

Üdvözet Nagy Istvánnak

Országhatárokon innen és túl köszönti e napokban az irodalmi közvélemény Nagy Istvánt. Hatvanöt éve szép kor, melyet az írásbeli alkotás mindenkori őszintesége fedez: a Sáncalja — ez az utoljára megjelent nagy mű — ifjúkora megpróbáltatásait, s karcolatok, novellák, regények, drámák, publicisztikai írások, a folytatódó ön-életrajz gazdag sora a munkásosztállyal együtt nevelkedő és harcoló, élre jutó és társadalomépítő író teljes férji-pályáját.

Gaál Gábor szögezte le a Korunk felfedezettjéről 1932-ben: „a dolgozók mai osztályéletének, osztálykonfliktusainak reményét... a jelen valóság tér- és időbeli környezetében Nagy István adja a romantika és az írói spekuláció minden »költése« és csináltsága nélkül.“ Közel négy évtized után is, megnöti mai ismeretünkkel és szeretetünkkel, mondhatunk-e elismerésül többet? Realizmus és szocializmus a valló és vállaló egyéniség pályáivén egyesül itt művészi színképpé s a romániai magyar irodalom jelentős szakaszának meghatározójává.

Az író ünneplése, mindnyájunk üdvözlése annak tudatát sugározza, hogy irodalmi önmegalkotásunkban az ő szerepe kristályosító tényező.

KORUNK

Imigyen szóla Michelangelo...

A gyűlésterem hosszú asztalán, a hamutartók szomszédságában gépelt cédulák kérik a hallgatóságot, hogy tartózkodjék a dohányzástól. Üdvös felhívás. Csak éppen a nikotin konok rabjai úgy tesznek, mintha hirtelen elfelejtettek volna olvasni. Jó nagyokat füstölnek. Sokáig hősiesen ellenállok a csábításnak, de érzem, hogy a kihágók rossz példája fokról fokra gyöngíti akaratomat: harmadszor már nincs lelkierőm visszacsúsztatni zsebembe a cigarettacsomagot. Rágyújtok.

Kékesszürke füstcsikok úszó fátylán át figyelem a kiküldött finoman cizellált kézlejtéseit. Kulturált fegyelmezettség, élénkítő, kiemelő erő van ebben a gesztikulálásban. Teljes a szinkron a beszéd és a szónoki alfestés között. Már háromnegyed órája áradnak a stílusosan csiszolt monda-

tok az előadó ajkáról. Sehol egy nyelvbólás, nyoma sincs pongyolaságnak, szerkezeti lazaságnak. Szinte érezni: vessző, gondolatjel, pont — minden a helyén. Ha gépírnák ezt a szinte golyócsapágyokon gördülő beszédet, a legkisebb javítás nélkül azonnal nyomdába lehetne küldeni kéziratként.

Semmi kétség: művelt értelmiségi a szónok, egyike azoknak a 30—35 körüli fiatal embereknek, akik egyetemi diplomával, sőt immár mind gyakrabban doktori címmel kerülnek be a szervezeti életbe. A beszéd is arra vall, hogy a kiküldött otthonos a marxista ideológia fogalomrendszerében, tájékozott a bel- és külpolitika kérdéseiben. Meglepő olvasottsága is. Ráadásul kitűnő memóriájú ember lehet, mert szabadon ad elő, nincs szüksége emlékezeterősítő jegyzetekre. Minden ott van a fejében: az elegáns könnyedséggel fűzött mondatokba ágyazott gondolatok, az adott helyzethez és alkalomhoz illő mondanivalók. S az idézetek, maximák, hasonlatok fűszere sem hiányzik. Valósággal celebrál. Értelmiségi hallgatóságról lévén szó, szemmel láthatóan ki akar tenni magáért: csak úgy röpködnek a filozófia- és irodalomtörténet nagyjainak nevei. Hol Thomas Hobbes államtana, hol meg John Locke Értekezés az emberi értelemről című munkája kerül szóba, de nem marad el a Jaspersre, Santayanára, Marcuséra, Lévi-Straussra vagy Gorkijra, Camus-re való hivatkozás sem.

Mi tagadás: magas szinten pallérozott a beszéd. Önkéntelenül visszaemlékezem a 15—20 évvel ezelőtti hősi idők közéletti cselekvőire. Többségük menyire darabosan, mosolykeltő nyelvtani hibákat ejtve, kinos lámpalázzal küszködve fejezte ki magát, ha tömeghez kellett szólni. Zömükben kétkezi munkások voltak. Senki sem várhatott tőlük művelt szóbeliséget. Azóta többszörösen megnöttek az ebbeli igények: nemcsak az előadók, hanem a hallgatók műveltségének mércéje is magasat ugrott.

Egy felfelé ívelő társadalom természetes jelensége ez.

Am kiküldöttünk remek és elég hosszúra kerekedett rögtönzését hallgatva észrevétlenül valami elégedetlenség kezdett munkálni bennem. Ilyen különbség alatt magasabb tartalmat szerettem volna kapni. Világképemet árnyaltabban színező gondolatokat, a jelenségtől a lényeg felé törő fejtegetéseket, társadalomszemléletem realizmusát szilárdító elmfuttatást, fogékonyságom felserkentését.

S mi volt a formai tökély leple alatt? Már első kézből régen ismert tételek szofisztikus illusztrációja. A diszítőelemek káprázata sem feledtethette a mondanivalók szikkadt sablonját, az eszmei üresjáratot, a „kényes“ problémák szólamokkal ködösített megkerülését. Belém ivódott a felismerés: oportunistát hallgatók. Keserű izek futnak össze a szájamban, különösen, ha arra gondolok, hogy ma már egyre ritkább az ilyen szófia beszéd, mert a műveltség nem árulhat egy gyékényen a mellébeszéléssel.

De azért ne vessem el a súlykot: már többször találkoztam olyan valóban pártos szellemű előadóval, aki tudatában van annak, hogy az igazi műveltség, az alkotó gondolkodás mindig is ellenlábas volt és marad az elvtelen megalkuvásnak.

Kedves kiküldött, ha már annyi idézettel tisztelt meg bennünket, engedje meg, hogy emlékeztessen néhány nagy szellem mondására. Kezdeném azzal, hogy „Nem kell mindig mindent megmondanunk: ez ostobaság volna. De amit mondunk, annak olyannak kell lennie, amilyennek gondoljuk; más-különbben gonoszság.“ Ráismer a szerzőre? Eltálatla: Montaigne vetette papírra. Biztosra veszem, hogy egy olyan művelt ember, mint ön, olvasta Sartre

megállapítását is: „Az értelmiségi feladata, hogy amikor az eszközök eltérnek a cél jellegétől, s ezt veszélyeztetik vagy elpusztíthatják, erre a jelenségre nyilvánosan rámutasson.“

Úgy vélem, eddig nem idéztem az ön számára ismeretlen szövegeket. Merem remélni azonban, hogy most egy önnek is új gondolattal örvendeztet-hetem meg. Egyszer Michelangelo imígyen szóla: „Nagyságod azt üzeni nekem, hogy csak fessek, és ne kételkedjem semmiben. Azt válaszolom, hogy az ember az agyával fest, nemcsak a kezével, s aki nem tudja megőrizni agyának szabadságát, az szégyenben marad.“

Mit fűzhetnék még ehhez?

Lázár József

Költészet a Fórumon

Furcsa ellentmondás, hogy miközben az irodalom társadalmi szerepét, elkötelezettségét, politikus voltát hangoztattuk, sőt igényként fogalmazzuk meg az alkotók felé, a művek a hajdani Fórumról (a Forum Romanumra és megfelelőire gondolok) egyre inkább a könyvek lapjaira szorultak — igaz, mind elegánsabb, esztétikusabb kötetekbe, hártypapírra, a legváltozatosabb formátumokba, selyemripsz-kötésbe. A vers közéleti szerepéből annyi kétségtelenül megmarad, hogy különböző ünnepélyeken díszes illusztrációul szolgáljon az éppen soron levő tárgyhoz — s ezt az alkalmi szolgálatot klasszikusok antológia-darabjai és a szolgálatos költők verseszetei, kisiskolások és szavalásra felkért színészek közvetítésével, meg is tették.

Hogy ezzel mégsincs minden tökéletes rendben, arra az utóbbi években már ráébredtünk. Mert igaz ugyan, hogy a költészet (az irodalom) általában gondolatibbá vált, tehát megértése és élvezése nagyobb elmélyülést igényel — de egyáltalán nem biztos, hogy az avatott szóbeli előadás nem segít a megközelítésében, s hogy a modern vers csak veszíthet a pódiumon, vagy hogy egyenesen élvezhetetlenné válik.

Valahányszor szó esik nálunk a verselőadásról, kötelességünknek érezzük, hogy Banner Zoltán nevét említsük elsőnek, mert a két világháború közötti elődök után ő vállalta elsődleges hivatásul a költők megszólaltatását a pódiumról. De sorozatosan sikeres estjein ő is, akárcsak a kitűnő Balogh Éva XX. századi klasszikusainknál vagy egy-egy kiteljesedett (s többé-kevésbé már lezárt) életműnél horgonyzott le; így — bár élményt adva — lényegében illusztráltak, magasabb művészi szinten, a irodalom népszerűsítésének szolgálatában.

Varga Vilmos Maszek-ballada című előadójestjének újdonságát nem a harsányabb hatásokra törekvő előadói stílus jelentette elsősorban, hanem az a példaadóan átgondolt koncepció, amely műsorának összeállításában érvényesült. A máig kevésbé ismert, Temesvárról Nagyváradra szerződött fiatal színész a szó legteljesebb értelmében az önkifejezés lehetőségét kereste, s azt nemzedéktársainak, Páskándi Géának, Szilágyi Domokosnak, Marin Sorescunak, Lászlóffy Aladárnak, Bajor Andornak, Andrej Voznyeszenszkijnek, Kányádi Sándornak, Ana Blandianának, Kocsis Istvánnak a műveiben találta meg, hogy aztán erre az önkifejezésre módot nyújthasson hallgatóságának is. Varga Vilmos előadását figyelve, eszembe jutottak e nemzedékekkel szemben néhány évvel korábban megfogalmazott vádak, hogy ezek a költők apolitikusok,

hogyan fordulnak a mi társadalmi valóságunktól, hogy a kozmoszba menekülnek földi problémáink elől. A kételkedőknek — akiknek akkor sem volt igazuk, mert egy lejárt prolektikus szűkkeblűség és szűklátókörűség talajáról hadakoztak — tanulságos lehetett volna ez az előadóest. Nem hiányzott innen a politikum, a humánumpként értelmezett elkötelezettség — és a gondolatiság sem. S ami számomra is részben meglepetés volt: a bonyolult gondolati versek „görcei“ feloldódtak Varga Vilmos hangos értelmezésében, közérthetőkké váltak, megnöttek hatásukban.

Nagyobb és tartalmasabb dicséretet nem lehet elmondani ennél — Varga Vilmos ezzel nyert csatát. Még azok szerint is, akik a gesztusokban mérték-tartók, az előadót inkább háttérbe szorító versmondás hívei. Mindenkinek meg kellett azonban hajolnia ennek az előadói stílusnak a hatékonysága előtt, hiszen a hatás a költők versteremtő akaratának volt végső soron alárendelve, nem a szavak, hanem a gondolatok fénylettek fel benne. Egy-egy különösen sikerült értelmezés a művek ismerőjének is felfedezészámba ment; így nőtt meg rendkívül Bajor Andor lírával és filozófiával vonzó „humoreszke“, Kányádi Sándor békási ciklusának *Ruin és erkölcs* című részlete, Lászlóffy Aladár „zavarosnak“ hitű *Ádám és Évája* vagy könnyedebbnak tudott *Morálja*.

Jó érzés volt — a nagyváradi „ősbemutató“ után — négyszáz emberrel együtt Kolozsvárt is hallgatni ezt a műsort s elgondolkozni gazdagságunkról. (Leírni is alig merem: Voznyeszenszkij szeretett és nagyra értékelt versei — jó fordításban — semmivel sem voltak hatásosabbak, mint Szilágyi Domokos rokon-hangvételű versei, sőt...)

Talán nem sáfárkodunk elég jól ezzel a gazdagsággal.

Kántor Lajos

Şincal elégiája — Şincal iskolái

Mircea Tomuş 1965-ben írt szép könyve Şincairól nemrég akadémiai jutalmat kapott, Engel Károly pedig a Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekbe tanulmányt írt Nagyváradi vonatkozású széljegyzetek Gheorghie Şincal önéletrajzi elégiájához címen (1968. 2). Şincal elégiáját Mircea Tomuş a lelki válságok tüzeiben letisztult önbírálatnak tekinti. Engel Károly szerint „a klasszikus metrumban gördülő verssorok mögött nagy emberi igazságokért emésztődő tudós lankadatlan küzdeni akarása parázslík.“

Legyen mind a kettőjüknek igaz!

De tudják meg azok is, akiknek a figyelmét annak idején elkerülte Tomuş könyve, s azok is, akikhez a szélesebb körökben alig ismert Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények nem jut el, hogy Gheorghie Şincal egyetlen nagylegzetű költeménye és önéletrajza 1803-ban íródott „a múzsai tudományokban virágzó Váradon.“ Şincal három hónapot töltött itt Ignafiu Darabant püspök nyári lakában. Cegéről jött, Wass Dániel birtokáról, ahol nevelő és jószágigazgató volt, majd Budára folytatta útját, hogy Kovacsics Márton György levéltáros segítőtársa, később az Egyetemi Nyomda korrektora legyen.

Három hónapos váradi tartózkodása idején bekapcsolódott a közel húsz-ezer lakost számláló iskolaváros pezsgő életébe, s megismerkedett Tertina Mihály költő-tanárral és Peretsényi Nagy Lászlóval, az Oradias című — aradi

és nagyváradi írók műveit tartalmazó — antológia szerkesztőjével. A verses életrajz „szent Mihály arkangyal ünnepére“ készült el, s benne a szerző lelkes szavakkal, barokkos cirádákkal bókol barátainak, nagy Lászlónak és Tertinának.

Ennyit az előzményekről.

Şincai önéletrajzi elégiájára sokan hivatkoznak, de kevesen olvasták. A költemény ugyanis latin nyelven szól és elég terjedelmes. Több mint kilencven disztichon. Papiu Ilarian közli bő jegyzetanyaggal 1869-ben kiadott akadémiai székfoglaló beszédében. Románra csak 1940-ben fordította le méltóképpen Teodor Naum egyetemi tanár (Cînd românesc, 1940. 1—4). Magyarul egyetlen szövegű fordítás jelent meg Redl Károlytól egy nagyközönség számára hozzáférhetetlen kiadványban (A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből. Összeállította Kemény G. Gábor. Budapest, 1962).

Pedig az Elégia a román—magyar kapcsolatoknak valóságos tárháza. Mit ír, például, iskoláiról Gheorghe Şincai?

A tudományokban először a Múza Szabédban nevelt.
aztán Sámsond a kedves hazám.

Később Marosvásárhely dajkált míg kétszer arattak.

Onnan Kolozsvár tudós liceumába megyek.

Phoebus gyönyörűségéhez hozzászokni itt kezdtem először,
s menni föl Parnassus viruló hegygerinceire.

Innen Besztercére költözve jónak láttam, hogy Ciceró ékesszóló művészetében
műveljem ki tehetségemet.

Innen Balázsfalvára igyekszem az ifjúság tanításának szándékával,
egy esztendőre, melynek leteltével Rómát kellett meglátnom.

Nem célunk továbbkísérni Şincait külföldi tanulmányútján, mely Bécsen át ismét hazavezetett, de ha csak hazai iskoláin tekintünk végig, ott látjuk a krónikást az akkori Erdély legkülönbözőbb magyar, szász és román tanodáiban.

Tanulmányait, mint — saját bevallása szerint — Mezősámsond, az irodalomtörténészek szerint Mezőrúcs szülötte, a szomszédos szabadi unitárius particulában kezdte, a marosvásárhelyi református kollégiumban folytatta. A kolozsvári jezsuita, később piarista főtanodában kezdett verselni, a besztercei evangélikus iskolában tanulta meg a szónoklást. Amikor pedig a balázsfalvi görög katolikus szeminárium hallgatója lett, a tanításnak szentelte életét. Végül az örök városban határozta el, hogy megírja „a dákok történetét kellő módon“ (Historiam ut Dacicam condere rite queam).

Gheorghe Şincai a sokféle iskolát járt erdélyi ember iskolapéldája, az iskolatípusok nyújtotta lehetőségek sokoldalú felhasználásának prototípusa. Kár, hogy önéletrajzát nem ismerik a róla elnevezett iskolák tanulói. Kár, hogy egykori iskolája, ahol Phoebus Apollo művészetét, a verselést tanulta, vagyis a mai kolozsvári II. számú középiskola, a volt növendékek emléktáblájára az ő nevét sem íratta fel, mint ahogy Mikes Kelemen, Jósika Miklós, Kuncz Aladár neve sem szerepel az újonnan felavatott márványtáblán.

Az Elégia önéletrajzi része iskolai szöveggyűjteménybe kívánkozik. Elégikus részei — vallomás barátairól, ellenségeiről, viszontagságos sorsáról — a történelmi érdeklődésű olvasó kezébe.

Mikor akad már fordító, aki klasszikus versmértékben magyar nyelvre átültesse, és kiadó, aki — ha kell, két vagy három nyelven — bőséges jegyzetanyaggal közlétegye?

Százhatvanöt éve jelent meg!

Mikó Imre